

Fiatal Szlavisták Budapesti Nemzetközi Konferenciája IX.

9th Conference for Young Slavists in Budapest

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Szláv és Balti Filológiai Intézet

Eötvös Loránd University
Faculty of Humanities
Institute of Slavonic and Baltic Philology

Budapest
2020

Fiatal Szlavisták Budapesti Nemzetközi Konferenciája IX.

**9th Conference for Young Slavists in Budapest
(held on 9th May 2019)**

Főszerkesztő / Editor-in-chief:
Rágynszki György

Technikai szerkesztők / Technical editors:
Hamsovszki Júlia
Máté Lajos

Bírálók / Reviewers:
Dr. Császári Éva
Dr. Dudás Előd
Dr. Dudás Mária
Dr. Fedoszov Oleg
Dr. Gyöngyösi Mária
Dr. István Anna
Dr. Janiecz-Nyitrai Agnieszka
Dr. Kiss Szemán Róbert
Dr. Kroó Katalin
Dr. Laczházi Aranka
Dr. Pátkovics Péter
Dr. Pavičić Mladen
Dr. Urkom Aleksander
Dr. Várnai Dorota

Felelős kiadó / Publisher:
Dr. Kiss Szemán Róbert

ISBN 978-963-489-218-2

Tartalom / Content

Maciej Abramowski

Miedzy rzeczywistością a fantazją: *Peryferyjna Europa w opisach Andrzeja Stasiuka* 5

Perla Bartalošová

Kolokácie substantív senior, dôchodca, penzista, babka, dedko v databáze SNK 9

Anna Brzezińska–Winkiel

Doświadczenie przemocy a czeska surrealistyczna poezja wizualna..... 13

Anna Bukovinová

Podoby spirituality v poézii Jozefa Urbana..... 17

Anikó Cindel

Turcizmi u srpskom jeziku 21

Rita Csizmadia

Методи и резултати в историята на българския глагол..... 25

Sonja Đelatović

Žargonizmi školskih ocjena u hrvatskome jeziku 28

Mateja Eniko

Pesniško samorazumevanje v metabesedilih in poeziji Daneta Zajca..... 32

Aleksandra Gagić

Преоблачење радног глаголског придева у синтакси и творби речи 36

Lucija Grgić

Percepcija vremena u hrvatskim frazemima..... 40

Juraj Holiš

Úlohy a špecifiká cestopisu v slovenskej literatúre od osvietenstva po romantizmus 44

Паулина Кирова

Съюзни подчинени определителни изречения при съществителни за емоция 48

Matea Košutić

Od prostornih prijedložnih konstrukcija do metafore: kontrastivna analiza koncepta LJUTNJE u engleskom i ruskom jeziku..... 51

Kristína Krajanová

Oheň v duši daždivej. Zhodnotenie Zapáleného srdca Jána Bodenka..... 55

Hana Lacová

Dramatizácia próz Boženy Slančíkovej-Timravy v tvorbe Daniela Majlinga..... 59

Vera Majstorović

Ko govorí slovenskím jazikom – Slovenci ili Sloveni? 63

Martina Mandera

Amazonki - mieszkanki antycznej Polski..... 67

Мария Орлова

Семантика и возможное происхождение описательных предикатов в русском языке (на материале корпуса текстов А.С. Пушкина) 71

Tomislav Perušić

Opšte zamenice u slovenačkom i mađarskom jeziku 75

Vanja Praizović

Frazeologizmi sa komponentom grlo u srpskom i slovenačkom jeziku..... 79

Наталья Прусакова

Нarrативные анахронии в прозе Тэффи 83

Karolina Prusiel

Radykalny konkretyzm. O eksperimentalnej twórczości Stanisława Dróżdża..... 87

Tamás Rentz

Сравнение между българската и унгарската темпорална система 91

Kateřina Rysová

Ключевые слова в современной русской и чешской онлайн рекламе (в сфере образования). 96

Peter Sokol

Hurbanove Slovenské pohľady v stredoeurópskom kontexte iných literárnych časopisov 100

Maja Šebjanič Oražem

Usposobljenost učiteljev začetnikov za spodbujanje branja literature pri učencih 103

Sarolta Krisztina Tóthpál

Роль художественной коммуникации в романе Достоевского «Идиот» 108

Štefan Uhriňák

Grammatical idioms in Czech and Hungarian..... 112

Jan Wojciechowski

Justices of the peace in Duchy of Warsaw 116

Piotr Wojnarowicz

Liber ad Milites Templi de laude novae militia - monumental work of Saint Bernard of Clairvaux 119

Perla Bartalošová

Comenius University in Bratislava, Bratislava, Slovakia

p.bartalosova@gmail.com

Kolokácie substantív senior, dôchodca, penzista, babka, dedko v databáze SNK¹

The paper deals with the interpretation of the most frequent collocations associated with synonyms indicating older people (senior, retired, pensioner, grandfather, grandmother) based on the results of the Slovak National Corpus database (hereinafter referred to as SNK). The aim is to give a partial picture of seniors in the current linguistic and cultural environment. There is a limited number of sources in the SNK database and therefore I do not generalize these data on national validity, but it is important that these data may indicate standardized images of seniors in the current linguistic and cultural environment. However, they need to be explored in a wider context, taking into account today's time and other current partial discourses about seniors (e.g. political, medical, advertising discourse or non-public discourse or other discourses).

Keywords: the elderly, attitudes, collocations, corpus analysis

Úvod

Na úvod môjho príspevku považujem za dôležité uviesť, koho označujem pojmom „senior“. *Krátky slovník slovenského jazyka* (ďalej ako KSSJ) definuje vo vybranom význame seniorov ako najstarších členov istej spoločnosti. V rámci tohto príspevku vnímam seniorov tiež v tomto význame, čiže ako príslušníkov najstaršej generácie, a to ľudí nad 65 rokov. Toto vekové ohraničenie však nechcem striktne vymedzovať, keďže ide iba o súčasný sociálny konštrukt. Tak isto sú sociálnymi konštruktmi aj tzv. vekové stereotypy, ktoré sa v istom čase, či kultúre spájajú so sociálnou rolou seniora. Vekové stereotypy sú štandardizované vlastnosti spájajúce sa so seniormi, napr. seniori sú konzervatívni, seniori už nikam necestujú, nevedia po anglicky, nerozumejú informačným technológiám a pod. Problematické v tomto prípade však je, že štandardizované vekové stereotypy ovplyvňujú aj postoje k danej sociálnej skupine (Koziaková 2010: 56). Negatívne stereotypy o senioroch môžu viest k diskriminácii tejto generačnej skupiny. Z toho dôvodu som sa rozhodla pre analýzu diskurzu s cieľom zistiť štandardizované postoje k seniorom v slovenskom jazykovo-kultúrnom prostredí. V rámci analýzy diskurzu som sledovala obraz seniorov na základe kolokácií v databáze Slovenského národného korpusu (ďalej ako SNK), obraz seniorov v slovenskej frazeológii, v slovenských reklamách a v politickom diskurze (Bartalošová 2019).

Korpusová analýza

V predkladanom príspevku uvádzam výsledky z parciálnej analýzy diskurzu, konkrétnie z korpusovej analýzy². Táto metóda totiž ponúka možnosť zistiť kolokácie³, ktoré sa spájajú s označeniami starších ľudí, čiže s výrazmi *senior, dôchodca, penzista* a deminutívami *babka, dedko*. V rámci kolokačnej analýzy som sa rozhodla sledovať adjektíva, ktoré sa vyskytujú s označeniami starších dospelých. V rámci prístupu predstaviteľky kritickej analýzy diskurzu, Ruth Wodakovej, ide totiž o úroveň predikácie – aké vlastnosti sa s týmito ľuďmi spájajú (porov. Wodak – Meyer 2001: 71). Je prirodzené, že s každým pomenovaním sa spájajú rôzne atribúty v závislosti od toho, v akom kontexte zvyknú byť dané podstatné mená používané. U deminutívach *dedko* a *babka* preto očakávam pozitívne atribúty.

Samořejme, v korpuze sa nenachádzajú všetky písané prejavy, takže hodnoty považujem za približné. Výsledky však vnímam ako jeden z viacerých ukazovateľov obrazu o senioroch v spoločnosti. Kolokácie sledujem

¹ Príspevok je súčasťou riešenia projektu VEGA 2/0014/19 Diskriminačná inštrumentalizácia jazyka.

² Výskum založený na pozorovaní kolokácií v národných korpusoch s cieľom zistiť postoje k danému subjektu nie je ojedinely. Stretávame sa s ním v českom kontexte napr. u Schmiedtovej (2017), ktorá sledovala kolokácie spájajúce sa s pomenovaniami starého človeka v databáze Českého národného korpusu.

³ Kolokácie môžeme definovať ako dve alebo viac samostatných lexikálnych jednotiek, ktoré sa zvyčajne používajú spolu; ustálené slovné spojenia (porov. *Slovník súčasného slovenského jazyka H – L* 2011).

v najnovšej databáze SNK, na rozhraní NoSketch Engin⁴, konkrétnie v databáze prim-8.0-public-all, kde sa nachádzajú publicistické texty. Danú databázu som si vybraľa z dôvodu, že mediálny diskurz môže ovplyvňovať postoje ľudí k seniorom ako aj samotný sebaobraz starších ľudí.

Synonymá senior, dôchodca, penzista

V nasledujúcej tabuľke uvádzam najčastejšie sa vyskytujúce prídavné mená v spojení s vybranými výrazmi pomenúvajúcimi seniorov. Prídavné mená uvádzam v poradí podľa ich frekvencie (od najčastejších po menej frekventované):

senior	dôchodca	penzista
F ⁵ : 52262	F: 65 000	F: 3753
kresťanský	invalidný	predčasný
aktívny	starobný	invalidný
slovenský	výsluhový	dôverčivý
chudobný	čerstvý	budúci
osamelý	vitálny	najchudobnejší
bratislavský	aktívny	starobný
imobilný	čiperný	slovenský/grécky

Tabuľka č. 1: Kolokácie výrazov senior, dôchodca, penzista

V prvom prípade som sledovala kolokácie k nepríznakovým, neutrálnym synonymám pomenúvajúcich starých ľudí: senior, dôchodca či penzista. Rozdielnosť v sémantike môžeme vnímať v tom, že kým seniorov vnímame ako ľudí, ktorí dosiahli istý vek (napr. nad 65 rokov), tak pomenovania dôchodca a penzista sa viažu s tými ľuďmi, ktorí poberajú dôchodok. Dané kolokácie môžu vychádzať aj z lexikálneho významu daných výrazov. KSSJ (2003) totiž definuje dôchodcu ako „*niekoho, kto dostáva starobný, invalidný ap. dôchodok*“. Ako synonymum uvádzá práve výraz „*penzista*“. Penzista je v KSSJ (2003) definovaný ako „*dôchodca*“.

Pri pojme senior sa najčastejšie vyskytlo adjektívum *kresťanský*, ktoré evokuje obraz veriacich alebo konzervatívnych seniorov. Keď sa pozrieme na celkový kontext, v akých prípadoch sa tento atribút vyskytoval, tak na jednej strane tvoril súčasť názvov, napr. *Klub kresťanských seniorov*, *Združenie kresťanských seniorov*, *Zväz kresťanských seniorov*, avšak dané prídavné meno bolo súčasťou aj všeobecnych označení seniorov, napr. „*V pondelok 14. augusta privítali kresťanskí seniori na póde kláštora veľmi vzácneho hosta*“. V databáze sa ďalej vyskytli prídavné mená súvisiace s ich aktivitou či pasivitou: *aktívny* senior či *imobilný* senior (súvisí s chorobnosťou ľudí vo vyšom veku). Medzi frekventovanými adjektívami sa nachádza aj pojem *chudobný* senior, ktorý sa viaže na štandardizovaný obraz nízkych dôchodkov na Slovensku. V rámci kolokácií vyskytujúcich sa s výrazom senior sa objavilo aj miestne pomenovanie „*bratislavský senior*“. Po skontrolovaní všetkých zdrojov som zistila, že je to pre frekventovaný výskyt pojmu *Rada bratislavských seniorov* (poradného orgánu primátora hlavného mesta). Okrem toho sa však vyskytovali aj zdroje vztahujúce sa na seniorov žijúcich v Bratislave. Témy ohľadne týchto seniorov boli rôzne.

Pri pojme dôchodca a penzista sú najfrekventovanejšie práve tie prídavné mená, ktoré sa vztahujú na význam „*poberania dôchodku*“, napr. *invalidný*, *predčasný*, *starobný*, *výsluhový*. Človek nemusí dosiahnuť seniorský vek, aby mohol poberať invalidný (pri neschopnosti pracovať pre ochorenie), predčasný či výsluhový (po odpracovaní konkrétneho počtu rokov – napr. príslušníci policajného zboru) dôchodok.

Medzi najfrekventovanejšie prídavné mená viažuce sa s výrazom dôchodca patria však aj: *vitálny*, *aktívny*, *čiperný*, čo nekorešponduje so stereotypom chorých a pasívnych dôchodcov. Dôvod vidím v tom, že zdroje tejto databázy SNK pochádzajú z oblasti publicistiky. V mediálnej sfére sa často zobrazujú starší ľudia ako *vitálni*, *aktívni*, *čiperní* v zmysle „*byť vitálnym, aktívnym, čiperným naprieek vysokému veku*“ s cieľom urobiť z tejto vlastnosti senzáciu, aby ľudí zaujali a článok si prečítali.

⁴ Rozhranie dostupné online zaregistrovaným používateľom: <https://bonito.korpus.sk/>. Slovenský národný korpus – prim-8.0-public-all. Bratislava: Jazykovedný ústav L. Štúra SAV 2018. Dostupný z WWW: <http://korpus.juls.savba.sk>.

⁵ F – Frekvencia v skúmanej databáze SNK.

S penzistom sa opäť viaže výraz *najchudobnejší*, ktorý evokuje obraz chudobných starých ľudí. K najčastejším kolokáciám viažúcich sa s penzistami patrí aj prídavné meno *dôverčivý* ako spojenie s obrazom okradnutých penzistov.⁶ V prípade penzistov sa objavili dve prídavné mená vzťahujúce sa na ich národnosť. V kontexte gréckych penzistov sa všetky zdroje v databáze SNK dotýkali gréckych dôchodkov, ich výšky, znižovania a pod. Slovné spojenie slovenský penzista sa taktiež vyskytoval v zdrojoch poukazujúcich na ich dôchodok, alebo na vianočný príspevok a pod.

Deminutíva babka a dedko

Pre porovnanie uvádzam deminutíva označujúce starých ľudí v rámci rodiny. Výrazy babka a dedko sa však používajú aj v hovorovom štýle či v beletri a majú kladnú sémantickú prozódiu, preto som predpokladala pozitívne kolokácie. Napr. známe dielo *Babička* (1855) od Boženy Němcovej vykresluje babku ako starostlivú a láskavú starú ženu.

babka	dedko
F: 29 609	F: 22 577
stará	milý
hluchá	starý
vysmiata	môj
dobrá	drahý
vlastná	dobrý
šťastná	nebohý
ruská	šťastný

Tabuľka č. 2: Kolokácie výrazov babka a dedko

Okrem dvoch výrazov zo zápornými konotáciami – *hluchá, nebohý* – je väčšina výrazov kladných. *Slovník súčasného slovenského jazyka* (2015) uvádza pri výraze *nebohý* kvalifikátor *trochu zjemn.*, čo súvisí s eufemistickým vyjadrením negatívnej skutočnosti. V prípade babky aj dedka sa vyskytujú adjektíva *šťastná/šťastný* a *stará/starý*. V prípade babky ide o *usmiatu a dobrú* a u dedka o prídavné mená *milý, drahý a dobrý*.

V tomto kontexte je potrebné spomenúť, že medzi výsledkami sa vyskytli aj také prípady, keď výrazom babka boli označované ženy vyššieho veku, napriek tomu, že nešlo o rodinného príslušníka autora prehovoru, napr. „Inak by na seba neziapali v rodnej reči bežné oznamovacie vety tak nahlas, že ich počuje aj hluchá babka na poslednom sedadle“. Podľa Zajacovej (2012: 54) sa v rámci komunikácie o senioroch, resp. so seniormi sú typické familiárne slová: „*dedko, babi, babka*“.

Zaujímavým sa zdá byť spojenie „*ruská babka*“, a preto som sledovala, v akom kontexte sa daný pojem používa. Ukázalo sa, že v databáze SNK sa frekventované vyskytuje názov románu „*Moja ruská babka a jej americký vysávač*“ od Meira Shaleva (2011).

Zhrnutie korpusovej analýzy

Na základe výsledkov z korpusu sa môžeme stretnúť s ambivalentnými postojmi k starým ľuďom, ktoré tkvejú na jednej strane vo vnímaní týchto ľudí ako *aktívnych*, na druhej strane ako *imobilných* ľudí. Adjektívum *aktívni* v spojení so seniormi je typický skôr pre texty v bulvárnych médiách. K charakteristickým adjektívm patria aj *chudobní* a *osamelí* seniori. Typické je spojenie starých ľudí s náboženstvom, konkrétnie s *kresťanstvom*. Pri pomenovaniach rodinných príslušníkov: dedko a babka sa vyskytli predovšetkým adjektíva s pozitívnym hodnotením – *milí, šťastní, dobrí*.

Dôležité je tiež podotknúť, že zdroje v danej databáze pochádzajú predovšetkým z oblasti publicistiky a mediálna sféra môže vplývať na postoje veľkej časti obyvateľov. Môže napr. viest k vytváraniu nových

⁶ V tomto kontexte je potrebné doplniť, že osoby vyššieho veku sú osobitne chránené Trestným zákonom č. 300/2005 Z. z. v § 139 ods. 1 písmeno e).

stereotypov o senioroch alebo k posilneniu tých pretrvávajúcich. V rámci mediálneho diskurzu sa stretávame aj s politickými prejavmi, napr. v rámci *dôchodkov*, *chudobných* a *okradnutých* starých ľudí.

V databáze SNK je obmedzený počet zdrojov, nezovšeobecňujem preto tieto údaje na celoslovenskú platnosť, dôležité však je, že tieto údaje môžu naznačovať štandardizované obrazy o senioroch v súčasnom jazykovo-kultúrnom prostredí. Treba ich však skúmať v širšom kontexte, berúc do úvahy dnešnú dobu a ďalšie súčasné diskurzy o senioroch (napr. politický, zdravotnícky, reklamný diskurz alebo neverejný diskurz či iné diskurzy).

Záver

V rámci diskurznej analýzy som pozorovala obraz seniara na základe kolokácií v SNK, pričom som zistila, že seniori sú vnímaní na jednej strane ako *pasívni*, *imobilní*, na strane druhej ako *aktívni* ľudia. Dôležité však je, že zdrojmi boli publicistické texty, pričom v tých sa často vyskytuje aktívnosť seniorov ako senzácia. K najfrekventovanejším adjektívam patrili *chudobný* a *osamely* senior. Častá bola zároveň väzba seniorov s *kresťanskou* vierou. S výrazmi penzista a dôchodca sa spájali atribúty poukazujúce na ich dôchodok, napr. *výsluhový*, *invalidný* a pod. V prípade familiárnych pomenovaní – babka a dedko – sa objavili predovšetkým pozitívne atribúty, napr. *milí*, *šťastní*, *dobrí*.

Bibliography

- Avramovová, Miroslava – Balážová, Ľubica a kol. (2015), *Slovník súčasného slovenského jazyka*. M – N. Ved. red. A. Jarošová, Bratislava, Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- Bartalošová, Perla (2019), *Jazyk seniorov z hľadiska sociolinguistiky*. Dizertačná práca. Bratislava, Jazykovedný ústav Eudovíta Štúra SAV.
- Buzássyová, Klára – Jarošová, Alexandra a kol. (2006), *Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L*. Bratislava, Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- Kačala, Ján – Pisáriková, Mária – Považaj, Matej a kol. (2003), *Krátky slovník slovenského jazyka*. Bratislava, Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- Koziaková, Renáta (2010), Stereotypy v rozhlasovej reklame. In: *Médiá a text*. Prešov, Filozofická fakulta Prešovskej Univerzity v Prešove.
- Slovenský národný korpus - prim-8.0-public-all*. (2015) Bratislava, Jazykovedný ústav L. Štúra SAV. Dostupný na: <http://korpus.juls.savba.sk>.
- Schmiedtová, Věra (2017), Starí lidé a jazyk. In: *(Socio)lingvistika – perspektívy, limity a myty*. Bratislava, VEDA.
- Wodak, Ruth. – Meyer, Michael (2001), *Methods of Critical Discourse Analysis*. London, SAGE.
- Zajacová, Stanislava (2012), *Komunikačné registre v rolových hrách detí*. Prešov, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- Zákon č. 300//2005 Z. z. (Trestný zákon) §139 – Chránené osoby.
Dostupné na: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-300>.